

MINDIG FIGYEL
A LITVÁNIAI SZOVJET EMLÉKMŰ
AKÁR AZ ORWELLI NAGY TESTVÉR
IS LEHETNE

OROSZOK A SPÁJZBAN

BIRODALMI TÖREKVÉSEK – A BIRODALMON TÚL

SZÖVEG: PETE MÁRTON, KÉP: KÁLLÓ PÉTER

Oroszország megkerülhetetlen szereplője a híradások politikai rovatainak. A Szovjetunió összeomlása után válságos korszakot élő állam a 2000-es évek elejétől fokozatosan erőre kapott, és a társadalmi stabilizálódás és gazdasági megerősödés mellett az egykori cári, majd szovjet birodalmak örököse ismét nagyhatalmi babérokra tör. Ezt a történelmi hagyományok és a stratégiai szempontok is serkentik. A szándék valóra váltását lehetővé tevő gazdasági és katonai erő alkalmazását az orosz „érdekeltségek” legitimálhatják: az egyik ilyen az anyaországon kívül élő orosz kisebbség

A cári Orosz Birodalom az ortodox keresztények, a Szovjetunió pedig a kommunista mozgalmak világszintű védelmezőjeként tekintett saját magára – s e csoportokat jócskán fel is használták az egyes országok belügyeibe történő beavatkozás során. Ugyanígy a mai Oroszország az orosz anyanyelvű – ezáltal a modern nemzetfelfogás értelmében oroszoknak tartott – népesség esetében vállalt védnöki szerepet, és igyekszik politikai-gazdasági érdekeit rajtuk keresztül határain túl is érvényesíteni, elsősorban a hagyományos orosz érdekszférán belül. E folyamat napjainkban élénkebben zajlik, mint valaha! Ám az egykori Szovjetunió európai perifériájának államai (a három balti állam, valamint Belarusz, Moldova, Ukrajna, és a három kaukázusi köztársaság) példáján látni fogjuk, hogy mindez korlátlanul nem valószínűsíthető meg.

A cári Orosz Birodalom az ortodox keresztények, a Szovjetunió pedig a kommunista mozgalmak világszintű védelmezőjeként tekintett magára...

HAGYMAKUPOLÁK ÁRNYÉKÁBAN
AKÁRCSAK A CÁRI IDŐKBEN, AZ ORTODOX EGYHÁZ ÉS AZ OROSZ ÁLLAM ERŐS TÁMASZAI EGYMÁSNAK

AZ OROSZ NEMZETI PROJEKT

Amióta a Moszkvai Nagyhercegség a 15. században lerázta magáról a tatár igát, s igyekezett kiterjeszteni hatalmát, azóta két alapvető szempont szabja meg a mindenkor orosz geopolitikai célokat: a rivális nagyhatalmak minél távolabb tartása a birodalmi magterülettől, valamint a „meleg tengerekhez” való kijutás. A sors fintora azonban, hogy e célokat csupáncsak időlegesen, illetve részlegesen sikerült megvalósítani.

Az északi és keleti terjeszkedés az ott élő, alacsonyabb technológiai és gazdasági fejlettségi szinten álló népcsoportok rovására viszonylag gyorsan haladt – a Jeges-óceánt a 15. század végére, a Csendes-óceánt a 17. század közepére érték el az orosz katonák és telepesek. Dél és nyugat felé azonban lényegesen lassabb volt az előrejutás: délen a fénykorát élő Oszmán Birodalom, nyugatra

pedig a lengyel–litván és a svéd államalakulatok bizonyultak kemény ellenségnek. Európa keleti felén csak a 18. századra sikerült a cári birodalomnak jelentős előretörést elérnie, amelyben a riválisok meggyengülése mellett nagy szerepe volt Nagy Péter reformjainak, az erősen központosított hatalomnak és az ütőképessé hadseregnek.

A 19. sz. végére az Orosz Birodalom majd’ 23 millió km²-t uralt – egyre nagyobb belső feszültségekkel, elképesztő mértékű

Az orosz kormányzat hamar felismerte a nemzeti érzelmekben rejlő veszélyeket, s egyre összehangoltabb oroszosítási politika formájában válaszolt.

társadalmi egyenlőtlenségekkel és a nemzeti eszme felbukkanásával a nyugati szegélyterületeken.

Az orosz kormányzat hamar

felismerte a nemzeti érzelmekben rejlő veszélyeket, s egyre összehangoltabb oroszosítási politika formájában válaszolt. Ez egyaránt jelentette az orosz ajkú lakosság, elsősorban a hivatalnokréteg nagyarányú betelepítését a nem orosz peremvidékekre, a helyi nyelvek rovására az orosz nyelv hivatalossá tételét, valamint az orosz ortodox egyház hatalmának kiterjesztését – más egyházak háttérbe szorítása árán. Mindez erős ellenszenvet váltott ki a nemzetiségek részéről, s egyfajta ellenhatásként tovább erősítette a nemzeti mozgalmak kibontakozását. Az oroszosítási kísérlet végül is jócskán hozzájárult, hogy Közép- és Kelet-Európában – beleértve a Kaukázus vidékét is – jórészt idegenként tekintettek az orosz nyelvi-kulturális és politikai befolyásra.

A „SZOVJET”-OROSZOSÍTÁS

Az Orosz Birodalom összeomlása 1917–18 folyamán lehetővé tette az európai birodalomrész peremvidékein élő népek elszakadását, saját államaik létrehozását. Ezek azonban – Finnország, a három balti állam, Lengyelország, valamint a Romániához csatolt Moldova kivételével – a polgárháború végére (1922) a Szovjetunió részévé váltak, ahol azután ismét szembe kellett nézniük az oroszosító törekvésekkel. Ez a II. világháború után jelentősen felerősödött, érintve immár a három balti államot és Moldovát is.

A hivatalos politika szintjén egyértelművé vált, hogy bár a Szovjetunió valamennyi nemzetisége egyenrangú, az oroszok váltak a szovjet nép igazodási alapjává. Alapvető elem volt a birodalom

nyugati szélén élő népcsoportok megvádolása a háború idején elkövetett kollaborálással, mely tömeges szibériai deportálásokban tetőzött, s főként oroszok betelepítésével járt együtt (a Kaukázust leszámítva ráadásul az akkori munkaerőhiány legitimálta is a betelepítést...).

Bár a Szovjetunióban mindenhol lehetséges volt a helyi nyelven történő tanulás, az orosz mint „második nyelv” szerepe az évtizedek folyamán meghatározóvá vált – amolyan lingua franca (közvetítőnyelv)-ként. A más tagköztársaságba áttelepülők, így az

oroszok mellett a balti államokba érkező ukránok, fehéroroszkok és kaukázusi népek túlnyomórészt orosz iskolában végezték tanulmányaikat, általában nem sajátították el a helyi nyelvet, így nem a helyi népességhez, hanem az oroszokhoz asszimilálódtak, velük alkottak érdekközösséget. Ráadásul az orosz nyelvű lakosság Szovjetunió-szerre gazdasági és társadalmi fölénybe is került minden más csoporttal szemben. Az orosz nyelv alapos ismerete nélkül alig volt lehetséges a köztársaságok közötti mozgás, a továbbtanulás vagy egy vonzóbb munkahely betöltése. Az orosz anyanyelvűek a kommunista időszak nem épp szabad versenyen alapuló felvételi eljárásai közepette már csak politikai okokból

Az orosz, mint „második nyelv” szerepe az évtizedek folyamán meghatározóvá vált – amolyan lingua franca(közvetítő nyelv)-ként.

ÜTTÖRÖTÁBORBÓL KEMPING

A FELIRAT VÁLTOZIK, DE AZ OROSZ MARAD. PEDIG A HELYSZÍN GRÚZIA

MÚLTIDÉZÉS

A JELEN ZÜRZAVAROS, A JÖVŐ HOMÁLYBA VÉSZ. EGY EGYKORI GRÚZIAI SZOVJET ÜDÜLŐBEN KAPOTT SZOLGÁLATI LAKÁST AZ IDŐS HÖLGY ÉS ÚR IS. KÉNYSZERŰSÉGBŐL LETTEK ÉLETTÁRSÁK. A FÉRFI A VÖRÖS HADSEREGBEN SZOLGÁLT SZENTPÉTERVÁROTT, ÁM KATONAI PÁLYÁJA VÉGÉN IDE HELYEZTÉK – ELSZAKÍTVA CSALÁDJÁTÓL (LENT), A NŐ OROSZ ÁPOLÓ, AKI HASONLÓKÉPP KERÜLT A TELEPRE. A SZABAD ÉG ALATT FŐZNEK, MERT NINCS KONYHA

is könnyebben kaptak meg egy vezetői állást, mint a más, politikailag kevésbé megbízhatónak tekintett nyelvi/etnikai csoportokhoz tartozók.

Az 1989 előtti évtizedekben – a vándorlások és az oroszokhoz történő asszimiláció miatt – folyamatosan növekedett arányuk szinte valamennyi európai szovjet tagállamban. Az érkezők azonban nem integrálódtak a helyi társadalomba, hanem egyfajta párhuzamos létet képeztek, melyet az orosz nyelv és a sajátos, lényegében azonban oroszosító szovjet kultúra határozott meg. Ez különösen problémás volt a balti államok esetében, ahol a II. világháborús szovjet megszállás után erős ellenszenvvel tekintettek Moszkvára, ráadásul a bevándorlás rendkívül erősen megbillettette a nemzetiségi arányokat.

ELITBŐL KISEBBSÉG

E párhuzamos társadalmak kiváltságos helyzete 1989–90 után gyökeresen megváltozott: a volt tagállamok függetlenné válásával idegeneké váltak. Az új államokban ugyanis – kevés kivétellel (Belarusz és kezdetben Ukrajna) – meghatározóvá vált a nemzeti identitás felé fordulás.

Nem meglepő, hogy a legkeényebb bánásmód a három balti államban érte az orosz nyelvű ki-

sebbséget. Észtország, Lettország és Litvánia – földrajzi helyzetük, múltjuk és történelmi tapasztalataik miatt – kezdettől fogva nyu-

Észtország, Lettország és Litvánia – földrajzi helyzetük, múltjuk és történelmi tapasztalataik miatt – kezdettől fogva nyugati orientációban gondolkodtak.

gati orientációban gondolkodtak, s a rövid távú érdekek (olcsó orosz importnyersanyagok, orosz pia-

choz való hozzájutás) helyett hosszú távú stratégiaként a NATO- és EU-csatlakozást célozták meg.

Az új törvények megalkotásakor komoly feltételeket támasztottak az állampolgárság elnyeréséhez: ezek között természetesen első helyen szerepelt a hivatalos nyelv megfelelő szintű ismerete, de igyekeztek korlátozni a kettős állampolgárság lehetőségét is.

Az idegenné váló közeg sok orosz ajkút kényszerített az oroszországi

hazatérésre. A fiatalabbak, már helyben születettek számára azonban „nem volt hova visszamenni”. Ők inkább a többségi társadalomhoz való közeledést, az integrációt választották, mely sok esetben asszimilációval, az orosz identitás hátterbe szorulásával társult. Ugyancsak sokan döntöttek anyagi szempontból a maradás mellett, vállalva a nehézségeket is. Bár Lettország lakóinak 12%-a, az Észtországban élőknek pedig 6%-a semmilyen állampolgársággal sem

rendelkezik – s ugyancsak százeresre tehető a csak orosz állampolgárságúak száma –, az életszínvonal-különbség miatt Oroszország egyáltalán nem vonzó számukra.

Belarusz, Moldova és Ukrajna, valamint a Kaukázus vidéke mind a mai napig az orosz geopolitikai előretörés területe.

A balti országokkal ellentétben, az európai posztsovjét peremvidék többi állama, vagyis Belarusz, Moldova és Ukrajna, valamint a Kau-

kázus vidéke mind a mai napig az orosz geopolitikai előretörés területe. A technikai megvalósítás viszont sokrétű: Belarusz, Azerbajdzsán és Örményország esetében például nem volt szükség

a nemzetiségi kártya kiadására, mivel mindhárom szoros kapcsolatot ápol Oroszországgal, az euroatlanti orientáció és a nyugati értelemben vett demokrácia nem jellemzi őket, így kiváló partnereknek számítanak...

Azerbajdzsán elsősorban a szén-

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
PETE MÁRTON

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

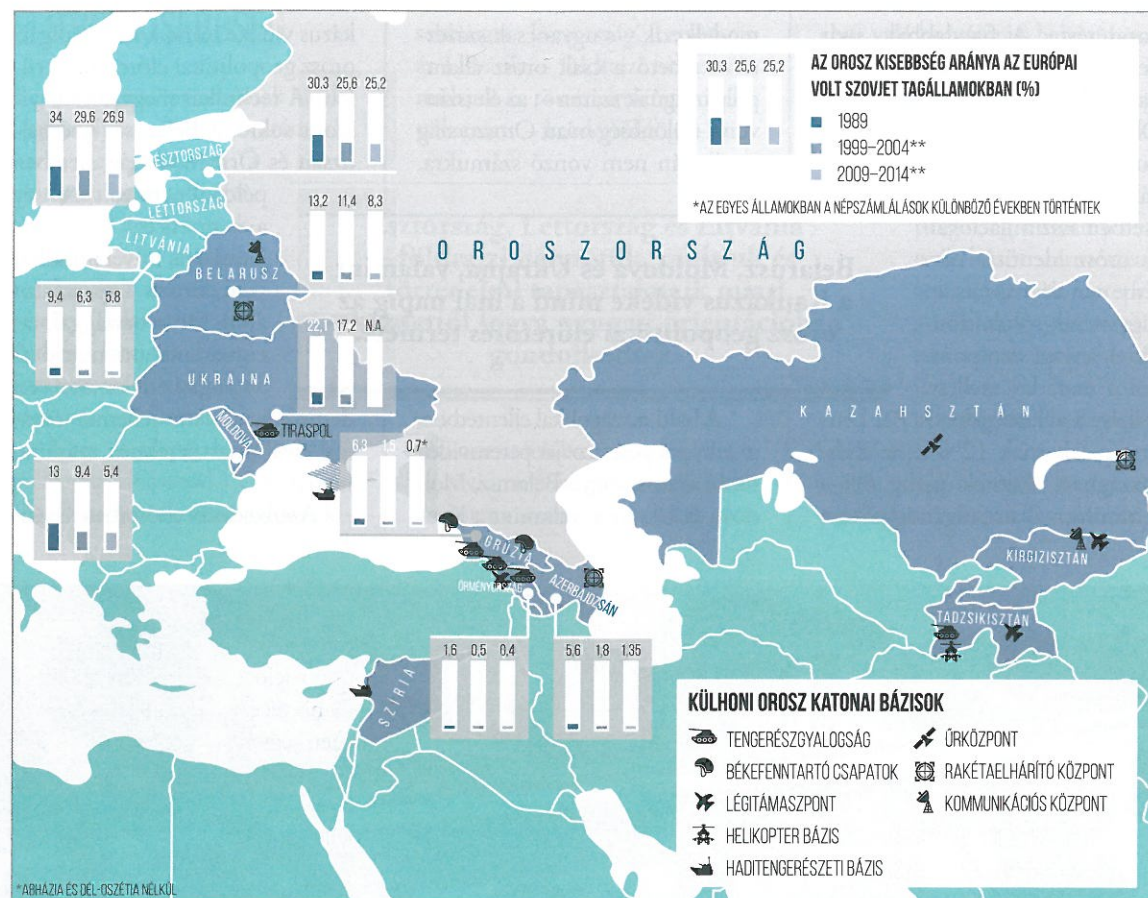

◀ **PEREMRE SZORULVA...**

EGYKORI SZOVJET HŐSÖK TÖMEGEI VESZTETTÉK EL A TALAJT A LÁBUK ALÓL

KIVAGYISÁG?

A NAGYSÁG, AZ ERŐ, A VAGYON TERET KÖVETEL – SOKSZOR MÁSOK KÁRÁRA IS. LITVÁNIÁBAN MINDEN HÉTVEGE ESKÜVŐSZEREN. A HAGYOMÁNY SZERINT A FIATALOK KORÁN HÁZASODNAK, EKÖZBEN AZ OROSZ „POMPA” JÓCSKÁN TERET KAP

hidrogén-kereskedelemben elfoglalt pozíciója miatt fontos partner, bár egyszerre konkurenciát is jelent, s konzervatív, síta irányzatú iszlám vallása miatt orosz szemszögből kevésbé tekinthető megbízhatónak, mint a másik két keleti keresztény állam. A belarusz Vilejka és Hancavicsi, valamint az örményországi Gyumri katonai bázisait viszont mind a mai napig az orosz hadsereg bérlí, s 2014-ig Ukrajna is orosz bérletbe adta Szevasztopol kikötőjét. Míg Örményország számára elsősorban biztonsági szempontból fontos az orosz hadsereg jelenléte – védelmet jelentve egy esetleges török vagy azeri invázió ellen –, addig Belarusz (és korábban Ukrajna is) a létfontosságú energiahordozókhoz való

kedvezményes hozzájárulás miatt (volt) érdekelt ezekben az ügyletekben. Orosz részről pedig egyértelműen a stratégiai pozíció miatt fontos a katonai jelenlét.

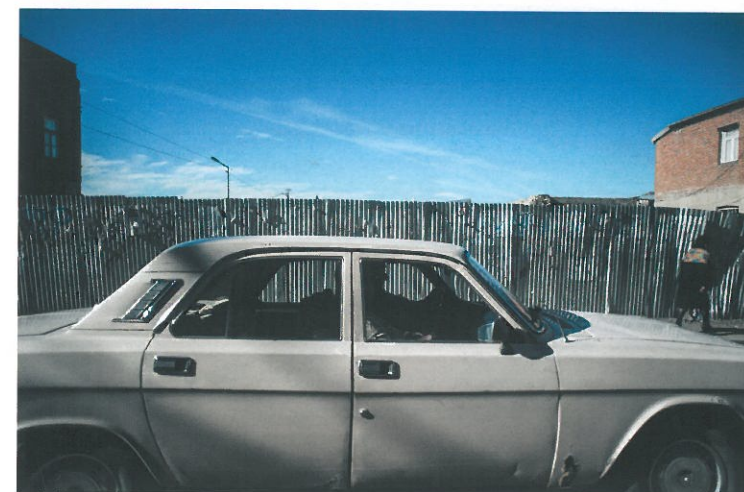
Az orosz kisebbség szerepe azokban az államokban került igazán előtérbe, amelyek Nyugat felé keresik kapcsolatukat. Ukraj-

Ukrajnában a területi bizonytalanság megteremtésével sikerült akadályt gördíteni a NATO- és EU-tagság elé.

nában a területi bizonytalanság megteremtésével sikerült is akadályt gördíteniük a NATO- és EU-tagság elé. Moldovában – ahol a mezőgazdasági export legfőbb felvevője továbbra is az orosz

piac – a 2016-os elnökválasztás eredménye, az oroszbarát Igor Dodon győzelme a geopolitikai valóság egyfajta társadalmi elfogadása... Ez a közeli jövőben minden bizonnyal tovább erősíti majd az orosz orientációt.

Grúzia esete viszont mindenképpen különleges. Bár az orosz kisebbség aránya itt mindig is alacsony volt, az abház és oszét nemzetiiségek függetlenségi törekvéseinek fegyveres támogatásával, a szakadár Abházia és Dél-Oszétia mint kváziállamok létrehozásával 2008-ban Grúzia Nyugat felé vezető útját is sikerült blokkolni. Az orosz katonaság pedig mint „békefenntartó erő” jelen van mindkét szakadár államban.

ZÚG A VOLGA

TALÁN SOSEM FOGNAK EL, HISZ ANNYIAN VANNAK, AKÁR AZ...

KÁLLÓ PÉTER

A FÖLDGÖMB MŰVÉSZETI FELELŐSE, FOTÓGRÁFUS, SZÁMOS RANGOS DÍJNYERTESE

PETE MÁRTON

AZ ELTE GEOGRÁFUS DOKTORANDUSZA, AZ ETNIKAI FÖLDRAJZI MŰHELY TAGJA, KUTATÁSI TERÜLETE A POLITIKAI FÖLDRAJZ

ARCCAL NYUGATNAK

AZ OROSZ GEOPOLITIKA ÉVSZÁZADOS HORIZONTJA. VAJON ELÉRI-E EGYSZER?

KETYEĞŐ ÓRA

Bár az orosz anyanyelvű kisebbség alapvető szerepet kap az orosz előretörés legitimálásában, az idő azonban nem Oroszországnak dolgozik. 1989 után az asszimiláció és a kivándorlás miatt lényegesen csökkent az oroszok aránya és abszolút száma valamennyi európai posztsovjett tagállamban. Részben e fogyás oka lehet, hogy az elmúlt években Magyarországtól keletre felgyorsultak az események, és úgy tűnik, egy orosz „offenzíva” idejét éljük, melyhez a megfelelő gazdasági háttér is rendelkezésre áll. Nagy kérdés azonban, hogy meddig tart ki a lendület, illetve mennyire sikerül Oroszországnak megtartania e régi-új pozícióit, s mikor jön majd egy újabb recesszió, amit „törvényszerűen” egy újabb előretörésnek kell követnie, ahogy ez a pulzáló működés az orosz államot mindig is jellemezte?...